

Marjo Heikkilä

SOTAHISTORIAPÄIVÄ 18.6.2016

Pohjois-Kurun sotaisa historia

<https://peda.net/p/marjoheikkila/s1>

1500-LUVUN SODAT

- Pohjois-Kurun asuttaminen 1570-luvulla
- 25-vuotinen sota Venäjää vastaan 1570-1595
- Nuijasota 1596-1597
  - Alue oli tieverkon ulkopuolella ja syrjässä tapahtumista
  - Ei tuomiokirjamainintoja ryöstelyistä tms.
- Tietoa yksittäisistä henkilöistä vaikea löytää
  - Tuomiokirjat ja verotusluettelot

1600-LUVUN SUURVALTASODAT

- Sotilaat Ruotsin armeijaan väenotoilla
  - Talosta ei otettu ainoaa miestä
  - Pakoilu oli yleistä
- 30-vuotisen sodan (1618-1648) aikana väenotto joka vuosi
  - Yhteensä noin 350 ruovesiläistä
- Porin jalkaväkirykmentin perustaminen 1626
- Lähteet ja kirjallisuus:
  - Katselmusrullia säilynyt katkonaisesti Ruotsin valtionarkistossa

RUOTUJAKOLAITOS

- Turun ja Porin läänissä voimaan 1694
- Selvä parannus entiseen
  - Miesmääristä talomääriin
  - Sotamies oli aina palkattu
- Kurulaiset kuuluivat PJR:n Ruoveden komppaniaan (n. 120 miestä)
- 2-3 taloa muodostivat ruodun, joka palkkasi ruotusotilaan
- Upseereilla virkatalot eli puustellit
  - Kurussa Hainari ja Kuru

- Asuntona sotilastorppa
- Säännölliset harjoitukset ja linnoitustöitä rauhan aikana
- Pohjois-Kurussa neljä ruotua
  - Riuttaskorpi 100: Luomajärvi, Sormunen, Hänninen
  - Riuttaskorpi 101: Minkkinen, Sormunen, Saksa
  - Riuttaskorpi 102: Vihola, Pusu, Tyrkkö
  - Aurejärvi 103: Lannetta, Kovanen, Suutari

- Lähteitä:

- Kansallisarkiston Militaria-kokoelma
- Katselmusrullia digitoituina: www.sukuhistoria.fi

- Kirjallisuutta:

- Kankaanpää, Matti J., Porin läänin jalkaväkirykmentin pääkatselmusrulla 1728
- Niemelä, Jari, Tuntematon ruotusotilas
- Vuorimies, Heikki, Ruotusotilaiden tutkiminen
- http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Ruotsin_ajan_sotilasasiakirjat

PORIN JALKAVÄKIRYKMENTIN UNIVORMUJA

Rykmentin tunnusvärit olivat sininen ja keltainen.

Vasemmalta: Kustaa II Aadolfin aikana 30-vuotisessa sodassa 1630-1648 käytössä ollut, Kaarle XII:n aikainen vuodelta 1700, univormu vuodelta 1798, Suomen sodan aikainen vuodelta 1807 ja univormu vuodelta 1918.

(Lähde: https://fi.wikipedia.org/wiki/Porin_prikaati)

SUURI POHJAN SOTA 1700-1721

- Ylimääräisiä sotilaanottoja: kolmikas- ja kaksinnusmiehet
  - Vaikea saada uusia sotilaita vapaille paikoille
  - 1712 Ruovedellä vain 57 miestä sataa naista kohti
- PJR pitkään Baltiassa
  - Taudit tappoivat
  - Perustettiin uudelleen pariinkin otteeseen
  - Ruovesiläisiä kaatui noin 320
- Isoviha 1713-1721
  - Pohjois-Kuru selvisi vähällä
  - Pakolaisia, ryöstöjä, tavaroiden piilottamista, sissisotaa
  - Vapaavuosia Minkkiselle, Luomajärvelle ja Sormuselle

MUUT 1700-LUVUN SODAT

- Hattujen sota ja pikkuviha 1741-1743
- Pommerin sota 1757-1762
- Kustaa III:n Venäjän sota 1788-1790
- Toinen Pommerin sota 1807

SUOMEN SOTA 1808-1809

- Pohjois-Kuru jälleen syrjässä päätapahtumista
  - Tuhot Näsijärven rantojen ja teiden varsien kylissä
- Kurussa ja Ruovedellä vilkasta sissitoimintaa (Roth ja Spooft)
  - Mukana myös paikallisia sotilaita ja siviilejä
- Pohjois-Kurun ruotusotilaat mukana taisteluissa
- Suomi liitettiin Venäjään
- Kirjallisuus:
  - Kankaanpää, Matti J, Ruoveden komppanian miehet Suomen sodassa

AUTONOMIAN AIKA

- Ruotujakolaitos lakkautettiin 1809
- Vapaaehtoisia joukko-osastoja
- Eivät juuri osallistuneet sotiin Suomen alueen ulkopuolella
- Yleinen asevelvollisuus 1878-1901
  - "Vanha väki", tarkk'ampujapataljoonat
  - Kutsunnat (1859-1883 syntyneet), arpa ratkaisi
  - Vakinainen palvelus 3 vuotta (Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoona)
  - Reserviläisillä 90 päivää (Oriveden reservikomppania)

- Lähteet:
  - Joukko-osastojen arkistot ja kutsuntaluettelot Kansallisarkistossa
- Kirjallisuus:
  - Reservikomppanioiden ja tarkk'ampujapataljoonien historiikit

AUKUSTI ÄIJÄLÄ

August Matinpoika Äijälä syntyi 28.5.1861. Hänet valittiin arvalla vakinaiseen palvelukseen, ja koulutettiin aliupseeriksi. August on kuvassa istujista oikeanpuoleisin.

Kuva: Pohjois-Kurun kuvia/Simo Auresmaa

SISÄLLISSOTA

- Taustaa:
  - Lakkoja keväällä 1917 Aureen ja Riuttasen uittotyömailla
  - Riuttasen työväenyhdistys aktiivinen
  - Elintarvikepula
  - Suojeluskunta perustettiin marraskuussa Kurun puustellissa, johdossa Robert von Kraemer
  - Punakaarti Riuttasille marraskuun alussa, heti 25 jäsentä
  - Itä-Aureen punakaarti perustettiin vasta sodan alussa
  - Molemmat osapuolet olivat huonosti varustettuja, punaisia oli Kurussakin enemmän

RIUTTASEN TYÖVÄENTALO

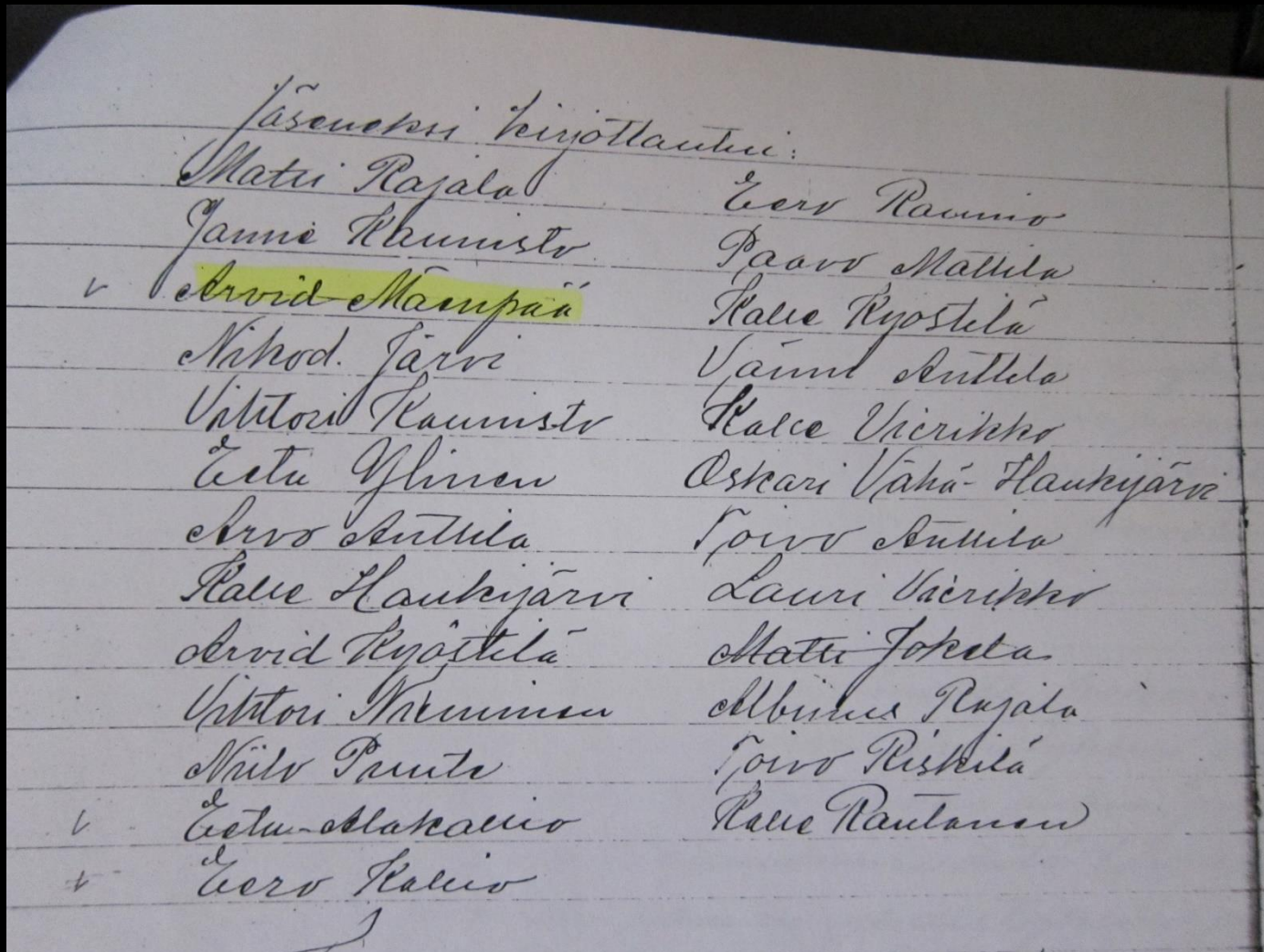
Riuttasilla toimi hyvin aktiivinen työväenyhdistys. Yhdistys perustettiin 1906.

Kuva: Pohjois-Kurun kuvia/Eila Ilomäki

RIUTTASEN PUNAKAARTIN ENSIMMAISET JASENET

Riuttasen työväenyhdistys päätti perustaa marraskuussa 1917 järjestys- tai punakaartin.

Työväenyhdistyksen arkistoa säilytetään Hämeenlinnan maakunta-arkistossa.

- Taistelut Kurussa
  - Rintamalinja sodan alussa kirkonkylän pohjoispuolelle
  - Pohjois-Kuru ei-kenenkään-maata, punaisia partioita
  - Punaisia Kurussa helmikuun lopulla noin 1600, joukossa kurulaisia noin 400, venäläisiä ja muualta tulleita punaisia
  - Monta hyökkäystä Virtain ja Ruoveden suuntaan
  - Punaisten tekemät murhat: Anselm Saarijärvi, Anselm Huhtanen, Arvo Sulkava ja Vilho Vuotari
- Valkoiset valtaavat Kurun 17.3.
  - Johdossa eversti Hjalmarson
  - 1700 miestä
  - Kutsunnat 2.4.

- Kurun punaiset pakenivat Tampereelle
  - Osallistuminen Oriveden, Aitolahden, Sääksjärven, Messukylän ja Tampereen taisteluihin
- Tampereen valtauksen jälkeen punaiset vangittiin
  - Kurulaisia eniten Tampereen ja Lahden vankileireillä
  - Kurulaisten joukkoteloitus Messukylässä 20.4., 30 tapettiin
- Kurulaisia valkoisissa noin 50, punaisissa 400
- Taisteluissa kuoli tai teloitettiin noin 80
- Vankileireillä kuoli noin 70

AUREEN PUNAKAARTILAISIA

Lauri ja Toivo Sikuri taistelivat
Kurun punakaartissa. 14.7.1898
syntynyt Lauri kaatui 22.3.1918.

Kuva: Pohjois-Kurun kuvat/Tapio
Äijälä

AUREEN SUOJELUS- KUNTALAISIA 1920- LUVUN ALUSSA

Vas. Aukusti Äijälä kouluttajana, alarivissä Saksan isäntä, Eemeli (s. 1904) ja Eino (s. 1906) Äijälä. Takana Rintamäen isäntä ja Eemeli Kovanen.

Kuva: Pohjois-Kurun kuvia/Tuula ja Matti Äijälä

TAPPAUS KALLE HAUKIJÄRVI

- Kuului sekä suojeluskuntaan että punakaartiin
- Herätti ristiriitoja paikallisyhteisössä jo ennen sisällissotaa
- Lähti helmikuussa Seinäjoelle liittyäkseen valkoisiin
- Kurun valtauksen jälkeen maaliskuun lopulla murhasi Riuttasilla Juho Haapamäen, Vihtori Alangon, Nikodemus Järven ja Maria Friskilän
- Vangittiin, mutta vapautettiin pian
- Murhia puitiin vuosia oikeudessa, mutta Haukijärvi vapautettiin

TAPPAUS ARVID JOENSUU/JOKINEN

- Oli ollut Amerikassa siirtolaisena 1910-luvulla
- Toimi Kurun punakaartin päällikkönä
- Taisteli Kurussa ja Aitolahdessa
- Oli mukana taistelussa Sääksjärven pysäkillä, katosi
- Tarinan mukaan ajoi partansa ja juopotteli junassa valkoisten johtajien (mm. von Kraemerin kanssa), pakeni Amerikkaan

- Lähteet:

- Valkoiset joukko-osastot, kunniamerkkivaliokunta (KA)
- Valtiorikosoikeuden ja valtiorikosylioikeuden pöytäkirjat Kansallisarkistossa
- Sotavankilaitoksen arkistot (KA ja maakunta-arkistot)
- Muistitietokokoelmat
- Suojeluskuntien, punakaartien ja työväenyhdistysten arkistot
- Sotasurmaprojekti: <http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main>
- Vapriikin valokuvakokoelma: <https://www.flickr.com/photos/vapriikki/sets/72157668009883972/>
- [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema: Sis%C3%A4llissota 1918](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema:Sis%C3%A4llissota_1918)

- Kirjallisuus:
  - Roselius, Aapo, Teloittajien jäljillä
  - Salin, Veli, Kahden rintaman välissä
  - Ylikangas, Heikki, Tie Tampereelle

TALVISOTA

- Kurulaisia palveli monissa joukkoyksiköissä, eniten Jääkäripataljoona 4:ssä
  - Sodan alkuvaiheessa vähän tappioita
  - Tammikuussa siirto Laatokan pohjoispuolelle: Kitilän ja Lemetin motit
  - Suurimmat tappiot Taipaleessa
- 55 kurulaista kaatunutta

JATKOSOTA

- Yksikköjako uusittu välirauhan aikana
  - Kurulaiset kuuluivat JR 60:n 7. komppaniaan
- Laatokan pohjoispuolelle, vanhan rajan ylitys heinäkuussa
- JR 4:ssä nuoria kurulaisia varusmiehiä
- Kurulaisia kaatuneita syksyn 1941 aikana 60

JR 60 JATKOSODAN HYÖKKÄYSVAIHEESSA

Lökin taistelut heinä-elokuussa

Petroskoin valtaus lokakuussa

Muurmannin radalle
marraskuussa

Karhumäen valtaus marras-
joulukuussa

Kartta Kaino Tuokon
Jalkaväkirykmentti 60 1941-1944
-kirjasta.

- Asemasota
  - Joukko-osastojen uudelleen organisointi vuoden 1941 lopulla: JR 60 lakkautettiin
  - 1912 ja sen jälkeen syntyneet siirrettiin JR 56:n 7. komppaniaan (63 miestä)
  - 1908 ja sitä vanhemmat kotiutettiin alkuvuoden 1942 aikana
  - 1909-1911 syntyneistä vahvennettu pataljoona II/JR 60
  - Asemasodan aikana kaatui 23 kurulaista
- Suurhyökkäys kesäkuussa 1944: 36 kaatunutta
  - Kurulaisia lukuisissa joukkoyksiköissä

KOTIRINTAMA

- Puutetta ja säännöstelyä
- Naiset, lapset ja vanhukset hoitivat miestenkin työt

- Lähteet

- Sotapäiväkirjat: <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Sotap%C3%A4iv%C3%A4kirjat>
  - Kurun kompp. Spk: <http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=60165>
- Kantakortit: <http://www.arkisto.fi/fi/palvelut/selvitykset/tilaa-kantakortti>
- Kotiarkistot
- <http://kronos.narc.fi/menehtyneet/>
- [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema: Talvi-
_ja_jatkosodan_henkil%C3%B6historialliset_l%C3%A4hteet](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema:_Talvi-_ja_jatkosodan_henkil%C3%B6historialliset_l%C3%A4hteet)

- Kirjallisuus

- Kulo, Oiva, Kohtalon vuodet I-II
- Ojala, Arvo, Paalun poikien taistelujen tie
- Tuokko, Kaino, Jalkaväkirykmentti 60 1941-1944 (<http://www.jr56jajr60.fi/etusivu.html>)
- Sotaveteraanimatrikkelit, joukko-osastojen historiikit
- Kansa taisteli -lehdet: <http://kansataisteli.sshs.fi/>
- SA-kuvat: <https://sa-kuva.fi/>

KIITOS MIELENKIINNOSTA!